

מערך
הכשרות
בישראל:
ניתוח והצעה
לשינוי מבני

ד"ר אביעד בקשי
נטע שפירא

פורום
קהלת
למדיניות
ריבונות לאומית. חירות הפרט.

שבט תשע"ז - ינואר 2016
נייר מדיניות מס' 23

ate - Mehadrin

אישור
מהדרין

הננו לאש

אטליז שרא

מרכז מסח

פינסקר 21, רמת השרון

עובד תחת פיקוחנו והוראתנו
בכל ענייני הכשרות

תוקף תעודה זו

25.1.2016 ט"ו בשבט ה'תשע"ז

הרב שטיסל זגורי

נטע שפירא חוקר

בוגר במשפטים ובפסיכולוגיה,
אוניברסיטת בר אילן. בזמן הכתיבה
חוקר בפורום קהלת, כיום מתמחה
בלשכת היועץ המשפטי לממשלה.

ד"ר אביעד בקשי ראש המחלקה המשפטית בפורום קהלת

ד"ר אביעד בקשי הוא ראש המחלקה
המשפטית בפורום קהלת ומרצה למשפט
חוקתי ומינהלי באוניברסיטת בר אילן
ובקריה האקדמית אונו.

**מערך
הכשרות
בישראל:
ניתוח והצעה
לשינוי מבני**

**ד"ר אביעד בקשי
נטע שפירא**

שבט תשע"ו - ינואר 2016
נייר מדיניות מס' 23

**מערך הכשרות בישראל: ניתוח והצעה לשינוי מבני
ד"ר אביעד בקשי ונטע שפירא**

נדפס בישראל, שבט תשע"ו - ינואר 2016

מסת"ב 9-23-7674-965-978 ISBN

לשם כך מוצע מודל לפיו הרבנות הראשית תקבע דרישות מינימום לתבחיני כשרות ולאופן ההשגחה על הכשרות, ותעניק רישיונות לתאגידי כשרות פרטיים העומדים בדרישות המינימום.

תאגידי הכשרות יקבעו לעצמם תבחינים נוספים כרצונם ויתחרו ביניהם על אמונם של צרכני הכשרות, על איכות הפיקוח, על מחירו הכספי ועל יחסם לבתי העסק המפוקחים. הרבנות הראשית תפקח על עמידתם של תאגידי הכשרות בתבחיניה כמו גם בתבחינים שתאגידי הכשרות קבלו על עצמם.

בפרק המסקנות ניתן למצוא רשימה תמציתית אך מפורטת יותר של רכיבי המודל המוצע, לרבות מנגנוני האכיפה שבו.

נייר עמדה זה בוחן את מערך הכשרות הפועל לפי חוק בישראל. הנייר כולל ניתוח של החלופות הרבות שהוצעו למערך זה בעיקר בשנים האחרונות, ובהמשך לכך מציע מודל חדש לפעילותו של מערך כשרות אמין יותר ויעיל יותר בישראל.

הנחת המוצא של נייר העמדה היא המחויבות להבטחת מערך כשרות אמין שבמסגרתו מוצר או עסק המוצג ככשר אכן יעמדו בדרישות הכשרות של ההלכה. על יסוד הנחת מוצא זו, מטרת נייר העמדה היא להציע מודל יעיל למערך כשרות שימקסם את אפקטיביות הפיקוח מצד אחד ויוזיל עלויות מצד שני, תוך הותרת חופש בחירה לצרכנים ולמבקשי ההכשר בין סטנדרטים מגוונים שונים של כשרות, שקיפות, צמצום התערבות בתי המשפט בענייני כשרות, צמצום הסכנה של שחיתות ומניעת הצורך בהשגחה כפולה ויקרה.

תוכן העניינים

---

iii	תקציר
1	א. מערך הכשרות מטרות ויעדים
3	ב. הגדרת מרכיביו של מערך הכשרות
5	ג. תיאור המצב המשפטי הנוכחי והפרקטיקה הקיימת
9	ד. קשיים שהמצב הנוכחי מעורר
13	ה. הצעתנו למודל חדש למערך הכשרות בישראל
	ו. סקירת ההצעות המרכזיות שהוצעו בשנים האחרונות
17	ז. לרפורמה במערך הכשרות
29	ח. מסקנות
31	הערות

א. מערך הכשרות – מטרות ויעדים

מטרתו של נייר עמדה זה היא להציע מודל למערך הכשרות בישראל המבוסס על תאגידי כשרות תחרותיים ואסדרה (רגולציה) של הרבנות הראשית שתבטיח את עמידתם בדרישות ההלכה. נייר-עמדה זה סוקר את המצב הקיים, עומד על הקשיים שהוא מעורר, מרכז את כלל ההצעות העיקריות לשינוי מערך הכשרות שהוצעו עד כה, דן ביתרונותיה ובחסרונותיה של כל חלופה, ומציע לנוכח כל האמור מודל חדש למערך הכשרות בישראל.

בראשית דברינו נציג את היעדים שצריכים לעמוד בעינינו ביסודה של כל תוכנית למערך כשרות בישראל:¹

1. הבטחת כשרות זמינה לציבור הרחב המעוניין בכך, וכן למוסדות הממלכתיים המחויבים לכך, אשר עומדת בכללי ההלכה המקובלת על רוב שומרי הכשרות בישראל;

2. הגנת - הצרכן מניעת הונאה בכשרות;

3. חופש בחירה של בתי-עסק וצרכנים בין סטנדרטים שונים של כשרות;

”מטרתו של נייר-עמדה זה היא להציע מודל למערך הכשרות בישראל המבוסס על תאגידי כשרות תחרותיים ואסדרה (רגולציה) של הרבנות הראשית שתבטיח את עמידתם בדרישות ההלכה. בעינינו היעד הראשון של מערך הכשרות בישראל הוא הבטחת כשרות זמינה אשר עומדת בכללי ההלכה המקובלת על רוב שומרי הכשרות בישראל”

4. יעילות של מערך הכשרות כלפי בתי העסק
הן מבחינת עלויות והן מבחינת מניעה של
דרישות מיותרות;
5. יעילות של מערך הכשרות כלפי הצרכנים
ושיפור סטנדרטים כשרותיים, אמינות
הכשרות ושקיפותה;
6. חופש הדת - מניעת התערבותם של בתי
המשפט במתן תעודות הכשר באופן השומט
את תוקפן ההלכתי של התעודות;
7. הגנה על בתי עסק מפני שרירות של
נותני הכשר בכלים חלופיים מלבד
ההגנה השיפוטית;
8. מניעת שחיתות;
9. צמצום הצורך המסחרי בהשגחה כפולה
ויקרה (רבנות + בד"ץ).

ב. הגדרת מרכיביו של מערך הכשרות

אשר ישרתו אותנו לאורך המסמך כולו.² כל מודל כשרות נבדל מהמודלים האחרים בזהותם של הגורמים המופקדים על המרכיבים השונים במערך הכשרות. נציין כי במודלים רבים כמה מרכיבים נתונים לאחריותו של גורם אחד. אלה המרכיבים:

קובע כללי כשרות – הגורם האחראי למרכיב זה קובע מדיניות עקרונית למתן תעודות הכשר. בכלל זה הוא קובע סטנדרטים הלכתיים מהותיים שעל בית העסק לעמוד בהם וכן סטנדרטים פרוצדורליים עקרוניים ביחס להיקף ההשגחה הנדרש כדי לוודא שבית העסק עומד בסטנדרטים המהותיים. קובע כללי כשרות אינו עוסק במתן הוראות לבתי עסק קונקרטיים ואינו מנפק תעודות הכשר (אלא אם כן הוא נושא במקביל גם בתפקיד נותן ההכשר). קובע כללי הכשרות יכול לקבוע כללי מינימום ולהתיר לנותן ההכשר להוסיף כללי כשרות מחמירים כרצונו. מן העבר האחר הוא יכול לקבוע גם כללי מקסימום באופן שיגביל את נותן ההכשר מלהטיל חומרות יתרות על בתי העסק.

”נותן ההכשר נושא באחריות ההלכתית, המשפטית והציבורית לעמידתו של בית עסק בסטנדרטים הכשרותיים שעליהם התחייב (לצד האחריות המוטלת גם על בית – העסק עצמו). מתפקידו של נותן ההכשר להיות זמין בכל עת לשאלות ולבעיות בנושאי כשרות שמתעוררות בבתי – העסק. נותן ההכשר הוא ליבו של כל מערך כשרות.”

כדי לנהל דיון בהיר ביחס למודל הקיים, ביחס להצעות השונות לשינויו וביחס ליתרונותיו ולחסרונותיו של כל מודל מוצע, עלינו להגדיר מרכיבים שונים של מערך הכשרות. לצורך נוחות הדיון נעניק למרכיבים השונים שמות קבועים,

נותן הכשר - מעניק את תעודת ההכשר, חתום עליה ומוסמך גם לשלול אותה. נותן ההכשר נושא באחריות ההלכתית, המשפטית והציבורית לעמידתו של בית עסק בסטנדרטים הכשרותיים שעליהם התחייב (לצד האחריות המוטלת גם על בית העסק עצמו). הוא קובע לבית עסק קונקרטי את הדרישות הספציפיות שעליו לעמוד בהן הן מבחינת דרישות הכשרות המהותיות³ והן מבחינת היקף ההשגחה הקונקרטי שבית העסק נדרש לעמוד בו. מתפקידו של נותן ההכשר להיות זמין בכל עת לשאלות ולבעיות בנושאי כשרות שמתעוררות בבתי העסק. נותן ההכשר הוא ליבו של כל מערך כשרות.

משגיח - נמצא בפועל בבית העסק ומוודא שבית העסק מקיים את הוראותיו של נותן ההכשר. נותן ההכשר קובע לכל בית עסק את היקף שעות ההשגחה הנדרשות ממנו. המשגיח מחלק את שעות ההשגחה שלו בבית עסק ספציפי באופן המאפשר לו לערוך ביקורות פתע בכל שעות הפעילות של העסק.

בית העסק - העסק המבקש תעודת הכשר: יצרן מזון, יצרן חומרי גלם לתעשייה, בית אוכל המגיש מזון מוכן, יבואני מזון ואף בתי עסק המבקשים כשרות למוצרים ולשירותים שאינם מזון.

רגולציה - במונח זה נשתמש לציון מכלול הצעדים שקובע כללי הכשרות נוקט כדי לוודא את עמידתו של נותן ההכשר בכללי הכשרות שנקבעו לו ולעיתים גם בכללים נוספים שנותן ההכשר קיבל עליו מרצונו.

פיקוח - במונח זה נשתמש לציון הפיקוח של נותן ההכשר על עבודת המשגיחים, שנועד לוודא את עמידתם בהיקף ההשגחה הנדרשת מהם ואת יעילות השגחתם.

ג. תיאור המצב המשפטי הנוכחי והפרקטיקה הקיימת

מפורש גם כיום ככולל ענייני כשרות.⁹ למעשה, ניתן למצוא תעודות הכשר הניתנות על-ידי מועצות דתיות בפרט במצבים שבהם אין בנמצא רב מקומי מכהן.¹⁰

מבחינת הפרקטיקה הנוהגת, הרבנות הראשית עוסקת במתן הכשר באופן ישיר בעיקר למוצרי יבוא ולבתי-עסק הפועלים במגזר הערבי, שבו אין רבנים מקומיים. ברוב המקרים לא עומדת לבית-עסק האפשרות לקבל תעודת הכשר ישירות מן הרבנות הראשית.¹¹ תעודת הכשר צבאית אף היא אינה רלוונטית לרוב בתי-העסק הפועלים בשוק האזרחי. משמעות הדברים היא שלרובם המכריע של בתי-העסק במדינת ישראל יש אפשרות אחת בלבד לקבל תעודת הכשר, והיא מהרב המקומי המכהן ברשות המקומית שבשטחה הם פועלים.

1. נותני ההכשר

חוק איסור הונאה בכשרות⁴ קובע שלושה גורמים המוסמכים לתת תעודת הכשר:

1. מועצת הרבנות הראשית לישראל או רב שהוסמך מטעמה;⁵
2. רב מקומי – לעניין בתי עסק הפועלים בתחום שיפוטה של הרשות המקומית שבה הוא מכהן;
3. הרב הראשי לצה"ל או רב צבאי שהוסמך מטעמו – לעניין הכשרות בכוחות הביטחון ובבתי-עסק הפועלים בעבורם.

קודם לשנת 1983, שבה נחקק חוק איסור הונאה בכשרות, הוסמכו באופן משתמע המועצות הדתיות ברשויות המקומיות להעניק תעודות הכשר. חוק שירותי הדת היהודיים⁶ הסמיך אותן להעניק "שירותי דת" ואף לגבות אגרות בגין שירותים אלה.⁷ חוק איסור הונאה בכשרות, הקובע רשימה סגורה של נותני הכשר לעניין איסור הונאה בכשרות, שלל לכאורה את סמכותן של המועצות הדתיות להעניק תעודות הכשר.⁸ עם זאת, חוק שירותי הדת היהודיים

”לרובם המכריע של בתי-העסק במדינת ישראל יש אפשרות אחת בלבד לקבל תעודת הכשר, והיא מהרב המקומי המכהן ברשות המקומית שבשטחה הם פועלים.”

2. קובעי כללי הכשרות

חוק איסור הונאה בכשרות אינו מגדיר קובעי כללי כשרות, למעט חריג חלקי אחד. משמעות הדברים היא שנותן ההכשר קובע לעצמו את כללי הכשרות שהוא פועל על-פיהם, וכל רב מקומי רשאי לקבוע כללי כשרות עצמאיים. החריג היחיד בחוק הוא זכותו של מי שסירבו לתת לו תעודת הכשר לערוך לפני מועצת הרבנות הראשית נגד הסירוב.¹² אין בחריג זה כדי להגדיר את מועצת הרבנות הראשית כקובעת כללי כשרות בעבור הרבנים המקומיים, ובוודאי אין בו כדי לקבוע סמכות רגולציה שלה כלפיהם. הרב המקומי קובע את כללי הכשרות, ורק במצבים פרטניים וחריגים תתערב מועצת הרבנות הראשית ותעניק תעודת הכשר לבית-עסק.¹³ בוודאי אין בחוק כדי לקבוע כי בידי הרבנות הראשית הסמכות לגבש כללי כשרות מינימליים מחייבים, שהרי הערר מוגש רק נגד סירוב להעניק תעודת הכשר.

אף-על-פי-כן קבע בית-המשפט העליון כי רב מקומי חייב להפעיל את סמכותו בענייני כשרות תוך כפיפות למועצת הרבנות הראשית, שהיא ”הרשות המוסמכת להנחותו”.¹⁴ לנוכח סקירת החקיקה שלעיל לא ברור מהו הבסיס החוקי שעליו הסתמך בית-המשפט בקובעו כי מועצת הרבנות הראשית מוסמכת להנחות רבנים מקומיים בענייני כשרות.¹⁵ יצוין כי רבני ערים

שמונו לאחר שנת 2007 חויבו בחקיקת-משנה לחתום על תצהיר שבו הם מתחייבים למלא את החלטותיה של מועצת הרבנות הראשית.¹⁶ לא ברור מה הן ההשלכות המשפטיות של חתימה על תצהיר זה, בפרט לנוכח העובדה שחקיקה ראשית אחרת מסמיכה את הרב המקומי לתת תעודות הכשר באופן בלתי-תלוי.¹⁷ בכל אופן, רק רבנים שמונו לאחר שנת 2007 חתומים על התצהיר האמור.

באופן מעשי, על-אף החוסר בתשתית משפטית לקביעת כללי כשרות על-ידי הרבנות הראשית עבור הרבנים המקומיים, הרבנות הראשית מפיצה קובץ נוהלי כשרות לכלל הרבנויות המקומיות. הקובץ הראשון יצא לאור בשנת 2003, וגרסה עדכנית ומחולקת לנושאים – כגון בתי-אוכל, תעשייה, פסח וכדומה – פורסמה במהלך שנת 2014 באתר האינטרנט של הרבנות

”אין בחריג המאפשר לערוך
למועצת הרבנות הראשית
נגד סירובו של רב מקומי
להעניק הכשר כדי להגדיר
את מועצת הרבנות הראשית
כקובעת כללי כשרות בעבור
הרבנים המקומיים, ובוודאי
אין בו כדי לקבוע סמכות
רגולציה שלה כלפיהם.
הרב המקומי קובע את
כללי הכשרות, ורק במצבים
פרטניים וחריגים תתערב
מועצת הרבנות הראשית
ותעניק תעודת הכשר
לבית-עסק”

**”מבחינת הפרקטיקה
הנוהגת, רובם המכריע של
המשגיחים מוצבים בבתי-
העסק לפי בחירתו של נותן
ההכשר, אך המעסיק שלהם
הוא בית העסק עצמו.”**

4. פיקוחם של נותני ההכשר על השגחה

בהעדר טיפול חקיקתי בעבודת המשגיחים, אין בחוק גם טיפול בעניין הפיקוח על עבודתם. מבחינת הפרקטיקה הנוהגת, היה אפשר לצפות שנותן ההכשר יחלוש על מערך הפיקוח על המשגיחים, אך אין זה המצב. לרב מקומי אין כל-כוח אדם הסר למרותו, ולפיכך הפיקוח על עבודת המשגיחים נעשה על-ידי עובדים ממחלקת הכשרות של המועצה הדתית.²² מדובר במנגנון בלתי-יעיל שבו הרב נותן ההכשר נדרש להבטיח את כשרותם של בתי-העסק באמצעות משגיחים שהם עובדים של העסקים המפוקחים, תוך שהפיקוח על אותם משגיחים נעשה על ידי עובדי המועצה הדתית, אשר אינם כפופים לרב. מכיוון שלא פעם אין הרמוניה מלאה בין הרב המקומי לבין המועצה הדתית, הקושי המתואר רק מתגבר.

**”היה אפשר לצפות שנותן
ההכשר יחלוש על מערך
הפיקוח על המשגיחים, אך
אין זה המצב. לרב מקומי אין
כל כוח אדם הסר למרותו.”**

הראשית.¹⁸ מאז הוצא קובץ הנהלים, מחלקת הכשרות ברבנות הראשית שואפת להפוך את כללי הכשרות המינימליים האחידים הללו לנחלת מערך הכשרות כולו, ומקיימת רגולציה מסוימת בעניין. שאיפתה זו מתמלאת באופן חלקי בלבד, בכפוף לרצונם הטוב של הרבנים המקומיים נותני ההכשר להישמע להנחיותיה.

3. השגחה

החקיקה אינה קובעת דבר בעניין עצם הצורך להפעיל משגיחים, אופן הפעלתם או זהות הגוף שמעסיק אותם. בהעדר חקיקה ובהעדר קובע כללי כשרות מוסמך, משמעות הדברים היא שהחוק מותיר את כל סוגיית ההשגחה לשיקול-דעתו של נותן ההכשר.

מבחינת הפרקטיקה הנוהגת, רובם המכריע של המשגיחים מוצבים בבתי-העסק לפי בחירתו של נותן ההכשר, אך המעסיק שלהם הוא בית-העסק עצמו.¹⁹ לא פעם בית-העסק משמש מעביד של המשגיחים גם ביחס לעבודות מטבח רגילות. מצב זה יוצר אצל המשגיח ניגוד עניינים מובנה, באשר הוא נאלץ לקיים פיקוח אסרטיבי נגד מעסיקו בודעו כי צעד שלו שיוביל לשלילת הכשרות מבית-העסק עלול להוביל לפיטוריו מעבודתו. עתירה לבג”ץ בעניין זה, שהוגשה בשנת 2004, עודנה תלויה ועומדת.²⁰ נציין כי בעיה זו עומדת במוקדן של רוב ההצעות לשינוי מערך הכשרות שיידונו להלן. באשר לדרישות הכשירות המקצועית מן המשגיחים, בעבר לא הוצבו דרישות אובייקטיביות כלשהן, ודי היה באישור של נותן ההכשר למינוי משגיח. בשנים האחרונות הרבנות הראשית נוקטת מהלך של דרישת הכשרה מקצועית למשגיחים,²¹ אך מהלך זה טרם הושלם.

5. רגולציה ביחס לנותני ההכשרים

כאמור, פרשנותה הפשוטה של החקיקה הקיימת אינה מעניקה לרבנות הראשית סמכות לקבוע כללי כשרות בעבור הרבנים המקומיים נותני ההכשרים, וממילא אין לה גם סמכות לקיים רגולציה. חריג יחיד מאפשר למועצת הרבנות הראשית לאכוף כללי כשרות מקסימליים בלבד, באמצעות קבלת ערר נגד סירובו של רב מקומי לתת תעודת הכשר במקרה קונקרטי.²³

עם זאת, בפועל, הרבנות הראשית שואפת לקיים רגולציה מסוימת לגבי אופן תפקודם של הרבנים המקומיים נותני ההכשרים. לצד הוצאתו של קובץ נוהלי הכשרות שתואר לעיל, מחלקת הכשרות ברבנות הראשית מקיימת בדיקות ביחס לאופן תפקודם של מערכי הכשרות ברבנויות המקומיות, אך מדובר בפעולה חלקית התלויה ברצונם הטוב של הרבנים המקומיים לכפוף את עצמם אליה.

”הרבנות הראשית שואפת לקיים רגולציה מסוימת לגבי אופן תפקודם של הרבנים המקומיים נותני ההכשרים. מדובר בפעולה חלקית התלויה ברצונם הטוב של הרבנים המקומיים לכפוף את עצמם אליה.”

6. אמצעי אכיפה

חוק איסור הונאה בכשרות קובע כי הצגת בית-עסק ככשר מבלי שיש לו תעודת הכשר בתוקף היא עברה פלילית שדינה עד שנת מאסר.²⁴ נוסף על כך נקבע בתקנות כי פעולה זו היא גם בגדר עברה מינהלית, וניתנה סמכות לפקידי הרבנות להטיל קנסות מינהליים קצובים נגד עברייני הונאה בכשרות.²⁵ למעשה, מחלקת הונאה בכשרות ברבנות הראשית פועלת לאכיפתו של איסור פלילי זה, אך נתקלת בקשיי אכיפה לנוכח עמדה ליברלית בבתי-המשפט הנזהרים מאוד בכללי חזקת החפות המחמירים של ההליך הפלילי.

באופן עקרוני ניתן לתבוע בתביעה נזיקית בית-עסק העובר על חוק איסור הונאה בכשרות בעילה של הפרת חובה חקוקה ופגיעה באוטונומיה²⁶ אולם לרוב אין זה רווחי לנהל תביעה נזיקית אישית. למרות שבתי המשפט מקבלים תביעות ייצוגיות בשל הונאה בכשרות עדיין לא מדובר בפרקטיקה רווחת²⁷ קביעת הגדרה מדויקת בחוק של עוולה נזיקית ספציפית בענייני כשרות הכוללת קביעה בחוק של פיצויים ללא הוכחת נזק, תביא לשימוש מוגבר בכלי של תובענה ייצוגית בשל הונאה בכשרות ותיצור כלי אכיפה יעיל ואפקטיבי יותר.

”חוק איסור הונאה בכשרות קובע כי הצגת בית-עסק ככשר מבלי שיש לו תעודת הכשר בתוקף היא עברה פלילית שדינה עד שנת מאסר.”

ד. קשיים שהמצב הנוכחי מעורר

באופן שמבנה בתוכו תמריצים לשיפור מעבר למוטיבציה הערכית של הרבנים נותני ההכשר. לפיכך אנו סוקרים קשיים הנוגעים במבנה הטכני של מערך הכשרות, ולא ברבנים העוסקים כיום בתפקידם באמונה. אלה הקשיים המבניים:

1. העדר אפשרות בחירה של בעלי העסקים ושל לקוחותיהם בין נותני ההכשר הממלכתיים – ראינו עד כה כי לרב המקומי יש מונופול מלא כמעט על הכשרות הממלכתית בשטח שעליו הוא מופקד. למעט מעורבות מוגבלת של הרבנות הראשית או של הרבנות הצבאית בעניינים מסוימים, כל החפץ בתעודת הכשר כפוף באופן בלעדי לתעודת ההכשר של הרב המקומי שכתובת בית-העסק מצויה בתחום שיפוטו.²⁸ אם איתרע מזלו של בעל עסק והרב המקומי מטיל חומרות מיוחדות או היקפי השגחה גדולים במיוחד שאינם מקובלים על רבנים מקומיים אחרים, עליו להתמודד עם דרישות מחמירות אלה בעוד מתחריו נהנים מכשרות ממלכתית ללא הדרישות הללו. מאידך גיסא, אם איתרע מזלו של בעל עסק והרב המקומי דווקא מקל במיוחד בדרישות הכשרות, וכתוצאה מכך בציבור הרחב הכשרו של אותו רב ספציפי

בטרם נסקור את הקשיים שהמצב הנוכחי מעורר, חשוב לנו להדגיש כי אין בדברים שלהלן כדי להטיל דופי בפעילותם המסורה של הרבנים המקומיים, של מחלקות הכשרות במועצות הדתיות, של המשגיחים, של אגף הכשרות ברבנות הראשית או של מועצת הרבנות הראשית. מן המפורסמות הוא שרובם המכריע של נושאי-התפקידים הללו פועלים ככל יכולתם למען שיפור הכשרות לשם שמים. עם זאת, מערך כשרות יעיל צריך להיבנות

”חשוב לנו להדגיש כי אין בדברים שלהלן כדי להטיל דופי בפעילותם המסורה של הרבנים המקומיים, של מחלקות הכשרות במועצות הדתיות, של המשגיחים, של אגף הכשרות ברבנות הראשית או של מועצת הרבנות הראשית.”

”אם איתרע מזלו של בעל עסק והרב המקומי מטיל חומרות מיוחדות, עלי להתמודד עם דרישות מחמירות אלה בעוד מתחריו נהנים מכשרות ממלכתית ללא הדרישות הללו. מאידך גיסא, אם איתרע מזלו של בעל עסק והרב המקומי דווקא מקל במיוחד בדרישות הכשרות, וכתוצאה מכך בציבור הרחב הכשרו של אותו רב ספציפי לא קנה שם של כשרות טובה, הוא מאבד לקוחות, עצם העובדה שתנאי הכשרות של בית-עסק נקבעים לפי כתובתו יש בה משום שרירותיות שלטונית ופגיעה בשוויון.”

לא קנה שם של כשרות טובה, הוא מאבד לקוחות. נוסף על הבעיה המתוארת הכרוכה בהעדר אפשרות הבחירה, עצם העובדה שתנאי הכשרות של בית-עסק נקבעים לפי כתובתו יש בה משום שרירותיות שלטונית ופגיעה בשוויון.

2. העדר תמריץ להתייעלות כלפי צרכני הכשרות - בהעדר תחרות אין תמריץ לנותן ההכשר לשפר את איכות הכשרות בעבור הצרכן.

3. העדר תמריץ להתייעלות כלפי בתי העסק בהעדר תחרות אין תמריץ לנותן ההכשר - לייעל את הדרישות כלפי בית-העסק מבחינת עלויותיהן הכספיות, ובפרט להימנע מדרישות שאינן חיוניות להבטחת הכשרות.

4. חוסר בהכשרה רלוונטית²⁹ - רב מקומי נבחר בזכות ידיעותיו התורניות הכלליות ובזכות יכולתו להיות מורה רוחני לציבור ביישובו. מתן הכשר כרוך בהפעלת מערך פיקוח יעיל, שתפקידו להיות קשוב לצרכים העסקיים של בעלי העסקים אך גם להתמודד עם בעלי עסקים המבקשים לרמות את נותן ההכשר. לשם התמודדות עם תפקיד זה דרושים כישורים ניהוליים של הפעלה יעילה של כוח-אדם, היכרות מעמיקה עם צורכיהם של בעלי העסקים בשווקים הרלוונטיים, וכן היכרות עם נפתוליהם של שווקים אלה כדי לחסום ביעילות הונאות בכשרות. לא כל רב מקומי מתאפיין בכישורים אלה. מצב זה מוביל, במקרה הטוב, להרחבה מיותרת של היקף ההשגחה הנדרש כדי לעמוד בדרישות הכשרות. במקרה הפחות-טוב מצב זה עלול להוביל לכך שההשגחה שהרב המקומי מופקד עליה אינה מצליחה לעמוד ביעדיה, ונופלים פגמי כשרות בבתי-עסק המצוידים בתעודות הכשר.

5. חוסר שקיפות בתבחיני הכשרות - אדם המקפיד על תבחיני כשרות מסוימים אינו יכול תמיד לדעת אם הרב נותן ההכשר מקפיד על תנאים אלה, מכיוון שנותן ההכשר אינו מחויב לפרסם את תבחיני הכשרות שעל-פיהם הוא פועל.

”המונופול הממלכתי שהוענק לרבנות המקומית בענייני כשרות חיזק לכאורה את כוחה. אך בפועל דווקא בשל מונופול זה, בצירוף העובדה שהרבנויות הן גופים ציבוריים, בתי-משפט התערבו לא פעם בהחלטותיהן ההלכתיות של רבנויות בענייני כשרות.”

6. התערבות שיפוטית במתן תעודות הכשר – המונופול הממלכתי שהוענק לרבנות המקומית בענייני כשרות חיזק לכאורה את כוחה. אך בפועל דווקא בשל מונופול זה, בצירוף העובדה שהרבנויות הן גופים ציבוריים, בתי-משפט התערבו לא פעם בהחלטותיהן ההלכתיות של רבנויות בענייני כשרות.³⁰ התערבות זו מתבססת על החוק הנוכחי, המגביל את שיקוליה של הרבנות לשיקולי כשרות בלבד,³¹ לאחר שנקבע בפסיקה כי השאלה מה נכלל במסגרת שיקולי הכשרות מסורה לפרשנותו של בית-המשפט.³² תופעה זו זכתה בכינוי ”הכשר הבג”ץ”. ביטוי זה כוונתו לבקר את הפגיעה בחופש הדת של הרבנים נותני ההכשר. חשוב מכך, הביטוי מבקר את הפגיעה בחופש הדת של הוצרכנים, המבקשים להסתמך על כשרות שניתנת על-פי שיקול-דעתו של רב אשר נאמן לכך מנקודת-מבט דתית, ולא על-פי החלטת בית-משפט. בעבר הוגשו הצעות חוק אחדות שניסו להתמודד עם בעיה זו ולחזק את מעמדה של הרבנות נותנת הכשרות, אולם עד כה לא הגיעו הצעות לכלל חקיקה.³³

7. ניגוד עניינים של המשגיחים – כאמור, רובם המוחלט של משגיחי הכשרות הם עובדים של בתי-העסק שעליהם הם משגיחים. משגיח שיוביל לשלילת כשרותו של בית-העסק שבו הוא עובד, אף אם מנימוקים ענייניים בלבד, יאבד בכך את מקום עבודתו. מצב זה יוצר ניגוד עניינים מובנה של המשגיח בעבודתו. בעיה זו עלתה בעבר בדוחות של מבקר המדינה.³⁴ בשנת 1992 מינה ראש הממשלה דאז יצחק רבין ועדה ציבורית לבדיקת המועצות הדתיות ותפקודן, בראשותו של חיים י’ צדוק.³⁵ בין מסקנות הוועדה נקבע כי יש להביא לידי הפרדה מלאה בין המשגיח למושגח באמצעות תאגידי השגחה, וליצור תבחינים אחידים למתן תעודות הכשר. המלצות אלה לא יושמו מעולם, ועתירה בעניין, כאמור לעיל, עודנה תלויה ועומדת.³⁶ כפי שנראה להלן, רבות מן ההצעות לשינוי מערך הכשרות מתמקדות בבעיה זו.

8. כשרות משגיחים – בעבר לא הייתה כלל דרישה לתנאי-סף על-מנת להיות משגיח כשרות. בשנים האחרונות, בעקבות המסקנות שהופיעו בדוח ועדת צדוק ובדוחות המבקר הנזכרים, הרבנות הראשית מקיימת הסמכה למשגיחי כשרות. למרות זאת, לכ- 40% מבין משגיחי הכשרות אין עדיין את ההסמכה הנדרשת לצורך תפקיד זה.

9. עלויות מיותרות בשל צורך בתעודות הכשר כפולות – כאמור, על-מנת שבית-העסק יהיה כשר על-פי חוק, הוא מחויב בתעודת הכשר של הרבנות המקומית. אם בעל עסק מעוניין בכשרות של בד”ץ פרטי,³⁷ עליו לשלם פעמיים – גם לכשרות הרגילה וגם לזו המהודרת. יצוין כי לא פעם המשגיח של הרב המקומי וזה של הבד”ץ הם אותו אדם, כך שבית-העסק ולקוחותיו משלמים על הכשר כפול ללא כל תרומה להשגחה הממשית על הכשרות.

”ייתכנו מצבים שבהם רב מקומי מסוים אוחד בעמדה חריגה בעניין תבחין כשרות מסוים ופוסק על פיה.”

12. כלים מוגבלים למאבק בשחיתות –
בהעדר רגולציה חוקית לגבי פעילותם של
נותני הכשר קיים חשש שבמקרים חריגים
של שחיתות יתעורר קושי לחשוף אותה. גם
אם אין שחיתות כלל, העדר רגולציה חוקית
עלול להזין שמועות על שחיתות ולפגוע
באמון הציבור.

**13. אמצעי אכיפה מוגבלים כנגד הונאה
בכשרות –** כיום הכלי הפלילי הוא האפיק
המרכזי למאבק בהונאת כשרות.³⁹ מדובר
בכלי שמופעל על-ידי מחלקה ריכוזית
אחת ברבנות הראשית, אשר על-אף פועלה
הנמרץ, אין ביכולתה לכסות בהצלחה כל
הונאת כשרות המתרחשת ברחבי הארץ. רף
הראיות הנדרש להרשעת אדם בפלילים הוא
גבוה מאוד,⁴⁰ כך שרוב המצבים של הונאת
כשרות אינם יכולים להגיע לכלל מיצוי הליך
פלילי. הענישה, אשר ברוב המקרים היא
קנס מינהלי לא-גבוה,⁴¹ אינה מסוגלת לייצר
הרתעה אמיתית כלפי בתי-עסק המבקשים
לחסוך סכומים גבוהים הרבה יותר. אמנם,
גם האפיק הנזיקי קיים כבר כיום בהתבסס
על העוולה של הפרת חובה חקוקה ואף זכה
לאחרונה לגיבוי מבית המשפט העליון,⁴² אך
בהעדר חקיקה מפורשת של עוולת הונאה
בכשרות, אפיק זה ייתקשה לתת מענה
שיטתי אשר יכווין את שוק המזון, בוודאי
במקרים של עסקים קטנים.

”הסיכויים להיווצרות
בעיה כזו יגברו שבעתיים
אם יתמנה בעתיד רב
מקומי שאינו אורתודוקסי.”

**10. פגיעה במעמדו הקהילתי של הרב
המקומי –** תפקידו העיקרי של רב מקומי
הוא להוות דמות תורנית אהודה על קהילתו
ולנהל שיח ערכי עם הציבור שהוא משרת.
תפקידו של נותן הכשר הוא במידה רבה הפוך:
להוות דמות קשוחה שעומדת באסרטיביות
כנגד האינטרסים העסקיים של בתי-העסק,
ולהתעקש על תבחין כשרות זה או אחר.
כך נוצר מצב שבו רב מקומי אשר ממלא
בנאמנות את חובותיו בענייני כשרות מקיים
יחסי-גומלין שליליים עם דמויות מרכזיות
בקהילתו.³⁸ לא פעם מרבית יחסי-הגומלין
של הרב עם קהילתו הם בהקשרים שליליים
אלה. גם העובדה שבתעשיית הכשרות מעורב
כסף רב בוודאי אינה תורמת לשיפור מעמדו
של הרב כמנהיג הרוחני של הקהילה.

**11. חשש להטעיית הציבור בכשרות
בשל עמדה הלכתית חריגה של רב
ספציפי –** סמכות אוטונומית של כל אחד
ממאות הרבנים המקומיים עלולה ליצור
בעיית כשרות גם מהיבט נוסף. צרכני
הכשרות מעוניינים בדרך-כלל לצרוך
כשרות בסטנדרטים המקובלים על הזרמים
המרכזיים בהלכה היהודית האורתודוקסית.
ייתכנו מצבים שבהם רב מקומי מסוים אוחד
בעמדה חריגה בעניין תבחין כשרות מסוים
ופוסק על-פיה. במצב זה, מפעל המייצר מזון
בתחום אחריותו של אותו רב עלול להפיץ
ברחבי הארץ סחורה עם תעודת הכשר שאינה
עומדת בסטנדרטים הכשרותיים המקובלים
על רוב צרכני הכשרות. הסיכויים להיווצרות
בעיה כזו יגברו שבעתיים אם יתמנה בעתיד
רב מקומי שאינו אורתודוקסי.

ה. הצעתנו למודל חדש למערך הכשרות בישראל

ההכשר להתייעל הן כלפי צרכני הכשרות, מבחינת איכות הכשרות, והן כלפי בתי-העסק, באמצעות הוזלת עלויות, שירות נוח ומניעת הכבדות מיותרות.

עם זאת, לנוכח מטרתנו להבטיח כשרות אמינה וזמינה לציבור הרחב המעוניין בכך, לא יהיה נכון לאמץ בישראל מודל כשרות נטול אסדרה, כדוגמת זה שבארצות-הברית למשל. צרכן הכשרות הישראלי הממוצע אינו מורגל בבירורים מעמיקים בדבר טיבה של כל השגחת כשרות, ולכן ראוי שהמדינה תמשיך לספק לו מידע ופיקוח על אמינותם ההלכתית של השגחות הכשרות השונות. כמו-כן, לנוכח העובדה שבישראל מתקיים במגזר הציבורי שוק גדול מאוד המחויב לצרוך מזון כשר,⁴³ ממילא על המדינה לקבוע כללים מחייבים לשם הגדרת מזון ככשר כעניין שבמדיניות. לפיכך מוצע לקבוע כי יימשך האיסור להגדיר בית-עסק ככשר ללא פיקוח ממלכתי כלשהו.

כדי לשלב בין רעיונות הפרטה והתחרות לבין הצורך לספק רשת ביטחון אמינה שתבטיח כי תאגיד הכשרות הפרטית יעמוד בכללי ההלכה, מוצע כי הרבנות הראשית תקבע תנאי מינימום לעמידתו של תאגיד

”תאגידי כשרות פרטיים שיתחרו ביניהם יאפשרו לבתי-העסק ולצרכנים חופש בחירה בין סטנדרטים כשרותיים שונים, וייצרו תמריץ חזק לנותני ההכשר להתייעל הן כלפי צרכני הכשרות, מבחינת איכות הכשרות, והן כלפי בתי-העסק, באמצעות הוזלת עלויות, שירות נוח ומניעת הכבדות מיותרות.”

כדי לתת מענה לקשייה המתוארים של מערכת הכשרות, אנו מציעים לשנות את מערך הכשרות בישראל ולבסס אותו על תאגידי כשרות פרטיים. תאגידי כשרות פרטיים שיתחרו ביניהם יאפשרו לבתי-העסק ולצרכנים חופש בחירה בין סטנדרטים כשרותיים שונים, וייצרו תמריץ חזק לנותני

”תאגיד כשרות יחויב להעסיק רבנים נותני הכשר, משגיחים ומפקחים בעלי הכשרה הלכתית, ניהולית וביצועית רלוונטית.“

כל תאגיד פרטי שיעמוד בדרישות שתקבע הרבנות הראשית יקבל רישיון לתת תעודת הכשר. התאגיד נותן ההכשר יעסיק משגיחים ומפקחים על המשגיחים, ובכך יימנע ניגוד העניינים המתקיים כיום ביחס להפעלת משגיחים. תאגיד כשרות יחויב להעסיק רבנים נותני הכשר, משגיחים ומפקחים בעלי הכשרה הלכתית, ניהולית וביצועית רלוונטית, ובכך ייפתרו קשיי ההתאמה שמתגלים לעיתים אצל רבנים מקומיים או אצל משגיחים.

תאגידי הכשרות יהיו גורמים פרטיים, וייקבע בחוק שהם נהנים מחופש דת מוחלט וחסינות מפני התערבות שיפוטית בהחלטה לא להעניק תעודת הכשר. מאידך גיסא, בית-עסק שסורב על-ידי תאגיד כשרות יוכל לפנות לתאגיד כשרות מתחרה, וכך לקבל מענה חלופי להתערבות השיפוטית הנוהגת כיום. בכך תימנע הפגיעה באמונם של צרכני הכשרות במערכת הכשרות, שכן תיפסק התערבותם של גורמים נעדרי נאמנות הלכתית במתן ההכשר.

המאבק בהונאה בכשרות ישודרג באמצעות מתן זכויות נרחבות להגשת תביעות נזיקין ותובענות ייצוגיות הן נגד בתי-עסק והן נגד תאגידי כשרות שיחטאו בהונאת כשרות. לשם הרחבת אפשרויות התביעה מוצע לקבוע כי יהיה אפשר לפסוק פיצויים גם ללא הוכחת נזק. מעבר לעשיית צדק עם צרכני הכשרות, מטרתו העיקרית של מרכיב זה היא להשיג הרתעה יעילה מפני הונאת כשרות, ובכך לשפר את אמינותו של מערך הכשרות. מאזן הרתעה זה יתמרץ את תאגידי הכשרות לשרש מקרבם כל תופעת שחיתות.

כשרות בגדר הנדרש על-פי ההלכה היהודית. מדובר בתנאי מינימום הנוגעים בדרישות הכשרות המהותיות, בכשירותם ובנאמנותם ההלכתית של נושאי-התפקידים השונים בתאגיד הכשרות, וכן בהיקף ההשגחה על בית-העסק וביעילותה. על-פי המודל המוצע, מועצת הרבנות הראשית תהיה קובעת כללי הכשרות לעניין רף המינימום בלבד, ותאגיד הכשרות יהיה רשאי לקבוע לעצמו כללי כשרות מחמירים יותר. מטבע הדברים, תאגידי כשרות שונים יתחרו ביניהם על אמונם של צרכני הכשרות המחמירים, בעוד תאגידים אחרים יפנו לקהל המסתפק בכשרות רגילה. הרבנות תקיים רגולציה ביחס לעמידתם של תאגידי הכשרות הן בתבחיני הכשרות שהיא קבעה והן בתבחיני הכשרות שהם קיבלו על עצמם מרצונם. תאגידי הכשרות יחויבו לפרסם באתר האינטרנט של הרבנות את כל תבחיני הכשרות המחייבים אותם – הן את אלה שהטילה עליהם הרבנות והן את אלה שהם קיבלו על עצמם מרצונם. ניתן אף להוסיף בעניין זה חובת שימוש בתעודת הכשר אלקטרונית, שתאפשר גישה דיגיטלית למידע האמור בקלות רבה יותר. כך תושג שקיפות, וצרכן הכשרות יוכל לקבל מידע אמין ביחס לעמידתם של בתי-העסק בתבחיני כשרות ספציפיים החשובים לו. בדרך זו ייווצרו רמות כשרות שונות של תאגידי שונים בהתאם לתבחינים שהם מקבלים על עצמם, ויגדל חופש הבחירה של צרכני הכשרות.

לכשרות בצה"ל וביתר כוחות הביטחון, מוצע לשמר את המצב הקיים, שבו הרב הצבאי הראשי והרבנים המוסמכים מטעמו מעניקים תעודות הכשר לעניין מערכת הביטחון בלבד. זאת, לנוכח מאפייניה הייחודיים של מערכת הביטחון.

ההצעה המובאת כאן אינה שוללת את זכותו של בית-עסק למכור מזון שאינו כשר או אפשרות למכור שירותי השגחה ללא אישור הרבנות. עם זאת, כדי למנוע הונאת צרכנים, מוצע להוסיף ולקבוע כי לא יציג אדם בית-אוכל שלא ניתנה לו תעודת הכשר כעומד בכללי ההלכה היהודית, אלא אם כן ציין באותו מצג כי ההשגחה על בית-העסק היא ללא אישור הרבנות הראשית לישראל.⁴⁴

בפרק המסקנות נשוב ונציג בכותרות קצרות את עקרונות עמדתנו שפורטה כאן.

**”המאבק בהונאה בכשרות
ישודרג באמצעות מתן
זכויות נרחבות להגשת
תביעות נזיקין ותובענות
ייצוגיות הן נגד בתי עסק והן
נגד תאגידי כשרות שיחטאו
בהונאת כשרות. מוצע
לקבוע כי יהיה אפשר לפסוק
פיצויים גם ללא הוכחת נזק.
מאזן הרתעה זה יתמרץ
את תאגידי הכשרות לשרש
מקרבם כל תופעת שחיתות.”**

כדי למנוע מצב שבו יקומו תאגידי כשרות קטנים ולא-אחראיים, אשר יפעלו מתחת לסטנדרטים המחייבים אותם עד לתפיסתם, מוצע לקבוע כי כל תאגיד כשרות יחויב להעמיד ערבות גדולה, בסך מיליון ש"ח ומעלה, לצורך כיסוי פסיקות פיצויים נזיקיים נגדו.

המודל המוצע יאפשר לבד"צים הפרטיים הפועלים כיום לבקש אף הם רישיון כשרות מטעם הרבנות הראשית, וכך ייפטרו בתי-העסק החוסים תחת השגחתם מן הצורך בהשגחה כפולה ויקרה של הרבנות לצד הבד"ץ.

הרבנים המקומיים יחדלו להוות חלק מובנה ממערך הכשרות. בכך תימנע הפגיעה במערכת היחסים של הרב עם קהילתו על רקע עימותים מתמידים בינו לבין בעלי העסקים בתחום שיפוטו. בכך גם יימנע הסיכון שרב מקומי אחד, הנוקט עמדה הלכתית חריגה, יאפשר הפצת מוצרים שאינם כשרים על-פי הפרמטרים המקובלים על רוב צרכני הכשרות בישראל. לא מן הנמנע שרבנים מקומיים ישולבו במערך הרגולציה של הרבנות ביחס לתאגידי הכשרות, אך תיפסק עבודתם כנותני הכשר לבתי-עסק.

הרבנות הראשית תחדל להעניק תעודות הכשר באופן ישיר, ותתרכז בתפקידה כרגולטור הוגן בין שחקנים פרטיים. עם זאת, מוצע כי ביחס למוצרי יבוא תישמר סמכותה של הרבנות הראשית לאשר באופן ישיר את כשרותם של מוצרים מיובאים החוסים תחת השגחתם של ארגוני כשרות יהודיים ברחבי העולם. זאת, לנוכח הניסיון החיובי שקיים כבר כיום עם מערך השגחה ישיר בעניין זה, וכדי למנוע הוספת צלע שלישית בהשגחה שכבר כעת מעורבים בה הן הרבנות הראשית והן ארגוני הכשרות היהודיים. באשר

1. סקירת ההצעות השונות שהועלו בעבר לשינוי מערך הכשרות בישראל

1. ההצעות השונות שהועלו בעבר לשינוי מערך הכשרות בישראל

הצעתו של הרב ישראל רוזן⁴⁵ – הרב רוזן מציע להעניק זיכיון מוגבל בזמן לגופים פרטיים שיעסקו במתן הכשר. הרבנות תהיה הגוף הרגולטורי, תעניק את הזיכיונות, תגדיר אמות-מידה לקבלתם, ותוכל אף לשלול אותם במקרה הצורך. על הרבנות לקבוע כללי מינימום, והגופים הפרטיים יוכלו להחמיר בדרישות אם יחפצו בכך. הגופים יחויבו בשקיפות של "מרכיבי הכשרות". המדינה תשתתף במימון של גופים אלה.

הוועדה הבין משרדית לבחינת הרפורמה בנושא הכשרות⁴⁶ – הוועדה המליצה להשאיר את המצב על כנו מלבד שינוי במערך המשגיחים. המשגיחים יועסקו על-ידי חברות כוח-אדם באופן שימנע את ניגוד העניינים שנוצר מהעסקתם על-ידי המושגיחים. כן הוצע שהרבנות הראשית תקבע כללי כשרות מינימליים ומקסימליים, ואם ירצה הרב המקומי להנפיק נוסף על כך תעודה מהודרת ומחמירה יותר ללא מגבלות של כללי כשרות מקסימליים – הרשות בידו.

במהלך השנים הועלו הצעות רבות לשינוי מערך הכשרות בישראל. חלק מההצעות ביקשו לשנות את מערך הכשרות בכללותו, וחלקן ניסו לתת מענה לבעיה ספציפית הקיימת במערך הכשרות כפי שהוא כיום. בחלק זה נערוך סקירה השוואתית של ההצעות השונות.

הסקירה תיערך בשלושה שלבים. **בשלב הראשון** נתאר בקצרה את ההצעות השונות. **בשלב השני**, על-מנת לשמור על תמציתיות, ובעיקר כדי לחדד היטב את ההבדלים בין ההצעות השונות, נציג בטבלה תיאורית את ההצעות העיקריות לפי אמות-המידה שהוצגו בנייר העמדה. **בשלב השלישי** והאחרון נעשה הערכה מהותית של ההצעות השונות בטבלה נוספת, ונבחן אם יש בהן כדי לשפר את המצב הקיים.

”הצעתנו היא שהרבנות הראשית תהיה הגוף הרגולטורי. לעומת זאת, מציע שקביעת כללי הכשרות והרגולציה יופקדו בידי ”רשות כשרות”.
להערכתנו, קיים ספק רב בדבר הלגיטימציה הדתית שבה יזכו כללי הכשרות שייקבעו ויופעלו על-ידי גוף זה. שנית, בהצעתו של שטרן אין התייחסות לייעולם של מנגנוני האכיפה.”

אמנת גביזון-מדן⁴⁷ – באמנה הוצע להקים רשות מנהלית לכשרות ארצית בפיקוחו של נציב שירות המדינה, שתפקידה יהיה להנפיק תעודות הכשר אך גם לאפשר לגופים פרטיים המעוניינים בכך להנפיק תעודות הכשר לפי כללי כשרות שייקבעו על-ידי נותני ההכשר, כולל גופים רפורמיים, למשל. התנאי המרכזי הוא שקיפות מלאה באשר לתבחיני הכשרות ולאופי ההשגחה.

הצעת חוק מס' 3 של חבר הכנסת אלעזר שטרן להקמת רשות כשרות⁴⁸ – שטרן מציע להקים רשות ציבורית שתעניק רשיונות למתן תעודות הכשר לתאגידים פרטיים. הרשות היא שתקבע גם את כללי הכשרות שעל-פיהם ינהגו התאגידים. הצעתו של שטרן דומה ברוב מרכיביה להצעתנו (ולכן לא נציג אותה בנפרד בטבלת ההערכה להלן), אך היא נבדלת מהצעתנו בשני הבדלים מהותיים. ראשית, הרשות הרגולטורית

שונה. הצעתנו היא שהרבנות הראשית תהיה הגוף הרגולטורי. שטרן, לעומת זאת, מציע שקביעת כללי הכשרות והרגולציה יופקדו בידי ”רשות כשרות”, שבה יהיו חברים יושב-ראש חיצוני, רבני ערים, מנכ”ל הרבנות ומועצות דתיות, שני ראשי ערים, שני ראשי מועצות אזוריות ונציג משרד הכלכלה. להערכתנו, קיים ספק רב בדבר הלגיטימציה הדתית שבה יזכו כללי הכשרות והרגולציה שייקבעו ויופעלו על ידי גוף זה. שנית, בהצעתו של שטרן אין התייחסות לייעולם של מנגנוני האכיפה.

הצעתה של חברת הכנסת רחל עזריה⁴⁹ – עזריה מציעה בדומה להצעתנו כי נותני ההכשר יהיו תאגידי כשרות פרטיים הפועלים ברישיון. אלא שגם עזריה, בדומה להצעה מס' 3 של שטרן ובניגוד להצעתנו, מוציאה מידי הרבנות הראשית את הרגולציה על נותני ההכשר. על פי ההצעה, את הרישיונות לנותני ההכשר ייתן ”ממונה” שהוא פקיד שיתמנה בידי הממשלה לפי המלצתה של ועדת איתור אשר הרכבה לא נקבע בהצעת החוק. הממונה הוא שיבצע את הרגולציה על עמידת נותני ההכשר בכללי הכשרות וביתר תנאי הרישיון, ימנה את המפקחים במערך הרגולטורי ויקבע את תנאי הכשירות של המפקחים. יתרה מכך, גם אם ימצא הממונה כי תאגיד הנותן הכשר חרג מכללי הכשרות, יכולתו לבטל את רישיון נתינת ההכשר מוגבלת לליקויי כשרות חמורים, מתן הזדמנות לבעל הרישיון לתקן את הליקוי ועוד. קביעת כללי הכשרות יופקדו על פי הצעה זו בידיה של ועדה מייעצת מיוחדת הכוללת את הרב הראשי לישראל (אשר ישמש כיושב הראש) ורבני שלוש הערים הגדולות כשלצדם שתי יועצות הלכה שימנה שר הדתות ועוד שני נציגי ציבור שימנה שר הדתות בהסכמת שר המשפטים. בנוסף לחברים האמורים יהיה חבר בוועדה

גישת הפרטה המלאה – לפי הצעה זו, יש לבטל כליל את חוק איסור הונאה בכשרות, ולאמץ בישראל את המודל הקיים בארצות-הברית, שבו למדינה ולרשויות אין חלק במערך הכשרות, ותעודות ההכשר מונפקות על-ידי תאגידי כשרות פרטיים ללא שום פיקוח ורגולציה.⁵⁴

פתיחת אזורי הכשרות – ד"ר הדר ליפשיץ הציע שמערך הכשרות בכללותו ייוותר על כנו מלבד ביטול ההגבלה הגיאוגרפית, כלומר, כל רב מקומי יוכל לתת תעודת הכשר בכל מקום שהוא, ולא דווקא במקום שיפוטו, וכך תיווצר תחרות סביב שירותי הכשרות הממלכתיים.⁵⁵ אומצה בנייר-עמדה שפורסם על-ידי ארגון "השגחה עליונה" בסיוע המכון לאסטרטגיה ציונית, אשר הציע, נוסף על הצעתו של ליפשיץ, שהרבנות הראשית תקבע כללי כשרות מינימליים מחייבים.⁵⁶ הצעת חוק מס' 2 של חבר-הכנסת אלעזר שטרן מיישמת גישה זו.⁵⁷

בתאריך 3.2.2014 הכריזו שר הדתות וסגנו, יחד עם הרב הראשי, על **רפורמה במערך הכשרות בישראל**. עיקרי הרפורמה שהוצגה היו מדרוג תעודות ההכשר מטעם הרבנות – רגיל, מהדרין ומהדרין מן המהדרין; הקמת חברות-ביניים שיעסיקו את משגיחי הכשרות; הגברת האכיפה; ושינוי צורתה של תעודת ההכשר כך שהמתבונן יוכל להבין מה משמעותה של תעודת ההכשר הספציפית. הרפורמה לא קודמה באופן מעשי עד לפיזורו של הכנסת התשע-עשרה.

מנהל לשעבר באגף הכשרות של הרבנות הראשית שהוא מועסק או עסק בתפקיד רב פוסק בכשרות בתאגיד עסקי גדול.⁵⁰ הועדה המייעצת לא מוסמכת להנחות את הממונה ביחס לכשרויות ברמות הידור מתקדמות. גם ביחס לרמת הכשרות הבסיסית דומה כי תפקידה מתמצה בשמה: ועדה מייעצת. בדומה לביקורתנו אודות קשיי הלגיטימציה ההלכתית שייתן הציבור הדתי למערך הכשרות שהציע שטרן, נראה כי גם מערך הכשרות בהצעתה של חברת הכנסת עזריה עלול ללקות בחוסר לגיטימציה הלכתית לנוכח הישענותו על פקיד ממונה.

הצעתו של חבר הכנסת עתניאל שנלר⁵¹ – לפי הצעה זו, תוקם "רשות למתן שירותי השגחה" שתהיה אחראית למרכיבים המנהליים של הנפקת תעודות הכשר (גביית אגרות, הנפקת תעודות הכשר והעסקת משגיחי כשרות) אך גם תמליץ לרב המקומי על דרישות כשרות ספציפיות מבית-העסק. הרב המקומי ימשיך להיות נותן ההכשר וקובע כללי הכשרות בפועל.⁵²

הצעתה של חברת הכנסת ליה שמטוב⁵³ – לפי הצעה זו, שר הדתות יסמין גופים פרטיים לתת תעודות הכשר ולהעסיק משגיחי כשרות, מבלי להתערב בכללי הכשרות וההשגחה, אשר ייקבעו על-ידי תאגידי הכשרות עצמם. הרגולציה לכאורה מתבטאת בהיבטים המנהליים ובכך שמפקחי הכשרות שיפקחו על משגיחי הכשרות יהיו עובדי הרבנות הראשית. לא ברור כיצד יפקחו עובדי הרבנות הראשית על נותן הכשר רפורמי ועל כללי כשרות רפורמיים, למשל.

הצעת החוק של חבר-הכנסת חיים אמסלם⁶³ – חבר-הכנסת אמסלם מציע להקים חברות פרטיות שיעסיקו וירכזו את המשגיחים. הרבנות המקומית תהיה כפופה לנהלים אחידים של הרבנות הראשית, שיגדירו תנאים לתעודת הכשר "רגילה" ולתעודת הכשר "מהדריין". בהיבט האכיפה מוצע להטיל קנסות על משגיח כשרות שלא מילא את תפקידו כראוי, ולאפשר לאגף הכשרות ברבנות ליטול מרב מקומי את סמכותו להעניק תעודת הכשר מקום שנמצאו ליקויים.

עוד הוגשו כמה הצעות חוק שעיקרן **צמצום שיקול-הדעת של הרבנות** בהענקת תעודות הכשר⁶⁴ ו**פיקוח על תעריפי הכשרות** הנגבים מבתי-העסק.⁶⁵

בסוף שנת 2012 החלה לפעול בירושלים תנועה בשם "כשרות ללא תעודה", בהובלת תנועת "ירושלמים" והרב אהרון ליבוביץ'. התנועה, אשר נקראת כיום "השגחה פרטית", מפתחת מודל של נאמנות בכשרות במקום מודל ההשגחה. על-פי מודל זה, בעלי בית-העסק לומדים את עקרונות הכשרות, והאחריות מוטלת עליהם ועל השותפות הפעילה של צרכני הכשרות (נוסף על ליווי שבועי של "נאמנת כשרות"), מבלי לקבל תעודת הכשר מרבנות ירושלים.⁶⁶ הרבנות הראשית יזמה בעבר שיטה ליצירת מדרג של איכות הכשרות, שנקראת "שיטת הכוכבים". על-פי שיטה זו, בית-עסק ידורג מבחינת איכות הכשרות שהוא מספק לצרכן על-ידי מספר מסוים של כוכבים (או מגיני – דוד) שיוענקו לו.⁶⁷ מיזם זה מעולם לא הגיע לכלל מעשה.

בנוסף לכך פרסם המשרד לשירותי דת שני תזכירי חוק בנוגע למערך הכשרות: הראשון מסדיר סמכויות פיקוח שיינתנו למפקחים מטעם הרבנות הראשית;⁵⁸ והשני מסמך את הרבנות הראשית לקבוע כללים אחידים למתן תעודות הכשר, וכן לבטל את הסמכתו של רב מקומי לתת תעודת הכשר אם פעל בניגוד להוראותיה של הרבנות הראשית.⁵⁹

הצעת חוק מס' 1 של חבר-הכנסת אלעזר שטרן בעניין כשרות של עסקים הפתוחים בשבת⁶⁰ – חבר-הכנסת שטרן הגיש במהלך הכנסת התשע-עשרה הצעת חוק נוספת, האוסרת על רב מקומי לשלול תעודת הכשר מבית-עסק רק בשל העובדה שהוא פתוח בשבת. הצעת חוק זו הוגשה גם בכנסת העשרים בידי חברת הכנסת עליזה לביא וחברי כנסת נוספים.⁶¹

הצעת החוק של חברת הכנסת עליזה לביא⁶² – הצעה זו מבקשת להתנות את סמכותו של הרב המקומי להעניק תעודות הכשר בכפיפותו לנוהלי הכשרות של הרבנות הראשית. נוסף על כך מוצע לאסור על משגיחי כשרות ורבנים מקומיים לקבל משכורת מ"גוף נותן הכשר" נוסף אלא בהיתר מיוחד. כן מוצע לחייב את הרבנות לפרסם באינטרנט מידע בעניינים שונים הקשורים לתעודות ההכשר, לשם הגברת השקיפות.

2. הצגת ההצעות העיקריות בטבלה לפי אמות המידה למערך כשרות

בתת-פרק זה נציג בטבלה תיאורית את ההצעות העיקריות למערך הכשרות. לשם שלמות התמונה נציג בטבלה, לצד ההצעות שהוצעו בעבר, גם את מערך הכשרות הנוכחי, מצד אחד, ואת הצעתנו שלנו, מן הצד האחר. באשר למערך הכשרות הנוכחי, לעיל הראינו כי קיים פער בין המצב הנוכחי **המשפטי** לבין המצב הנוכחי **בפועל**, ולפיכך נפצל את הצגתם לשתי שורות נפרדות. בהשוואה זו נעסוק בסיטואציה הרווחת שבה ההכשר הממלכתי הקיים ניתן על-ידי הרבנים המקומיים, **ולא נעסוק במתן כשרות ישירות על-ידי הרבנות הראשית או הרבנות הצבאית, אף שגם דפוס זה מתקיים, כפי שנסקר לעיל**. נציין כי נקודת ההנחה שלנו היא שמודל כשרות שאינו מתייחס באופן מפורט לאחד ההיבטים הנבחנים כאן מותר למעשה את המצב הנוכחי ללא שינוי.

קובע כללי כשרות מינימליים	מעסיקו של המשגיח	קביעת דרישות מבית- העסק	נותן ההכשר	
הרב המקומי	אין הסדרה	הרב המקומי	הרב המקומי	המצב הנוכחי המשפטי
הרב המקומי ⁷⁰	בית- העסק המושגח	הרב המקומי	הרב המקומי	המצב הנוכחי בפועל
הרבנות הראשית	אין הסדרה	תאגיד כשרות	תאגיד כשרות בזיכיון ⁷¹	הרב רוזן
הרבנות הראשית	חברת כוח אדם	הרב המקומי	הרב המקומי	הוועדה הבין- משרדית
נותן ההכשר ⁷²	נותן ההכשר	נותן ההכשר	רשות הכשרות או גוף פרטי	גביזון- מזן
הרבנות הראשית	רשות הכשרות הארצית	רשות הכשרות הארצית	הרב המקומי ⁷³	עתניאל שנלר
נותן ההכשר	נותן ההכשר	נותן ההכשר	גוף פרטי	ליה שמטוב
נותן ההכשר	אין הסדרה	נותן ההכשר	כל גוף	הפרטה מלאה
נותן ההכשר ⁷⁷	בית-העסק המושגח	נותן ההכשר	כל רב מקומי בארץ	פתיחת אזורי הכשרות
הרבנות הראשית	תאגיד השגחה	הרב המקומי ⁷⁸	הרב המקומי	חיים אמסלם
הרבנות הראשית	תאגיד כשרות	תאגיד כשרות	תאגיד כשרות ברישיון	פורום קהלת

קובע כללי כשרות מקסימליים	פיקוח על משגיחי הכשרות	רגולציה ביחס לנותן ההכשר	אמצעי אכיפה נגד הונאה
הרב המקומי ⁶⁸	אין הסדרה	אין הסדרה	פלילי, נזיקי מוגבל ⁶⁹
הרב המקומי	המועצה הדתית	הרבנות הראשית באופן מוגבל	פלילי, נזיקי מוגבל
תאגיד כשרות	אין הסדרה	הרבנות הראשית	ללא שינוי
הרבנות הראשית, הרב המקומי לגבי תעודה מהודרת	הרב המקומי ומפקחים מהמועצה הדתית	הרבנות הראשית	ללא שינוי
נותן ההכשר	אין הסדרה	רשות הכשרות	אין הסדרה
הרב המקומי ⁷⁴	רשות הכשרות הארצית	רשות הכשרות הארצית	ללא שינוי
נותן ההכשר	הרבנות הראשית	הרבנות הראשית ⁷⁵	אין הסדרה
נותן ההכשר	נותן ההכשר	אין	תביעות אזרחיות מוגבלות ⁷⁶
נותן ההכשר	ללא שינוי	ללא שינוי	ללא שינוי
לא ברור ⁷⁹	הרב המקומי באמצעות מפקחים	הרבנות הראשית	ללא שינוי
תאגיד כשרות	תאגיד כשרות	הרבנות הראשית	נזיקי מורחב נגד התאגיד ובית-העסק + הפלילי הקיים

3. ניתוח מידת הפתרון בהצעות השונות

לאחר שעמדנו על הקשיים במערך הכשרות הקיים והצגנו את ההצעות השונות לעריכת שינויים בו, נפנה עתה להעריך את מידת המענה שיש בהצעות השונות לקשיים שהצגנו, ולנמק לנוכח זאת את בחירתנו בהצעה שאנו מניחים בנייר-עמדה זה. הערכתנו ביחס להצעות השונות תישען על המרכיבים הבאים:

ראשית, יש הצעות שנותנות מענה נקודתי לאחת הבעיות שהעלינו, אך אין בהן מענה מערכתי לכלל הקשיים שמצאנו במערך הכשרות בכללותו. כאלה הן, למשל, הצעותיהם של הוועדה הבין-משרדית, של חבר-הכנסת עתניאל שנלר ושל חבר-הכנסת חיים אמסלם. כך גם לגבי התזכירים שפרסם המשרד לשירותי דת. כל שיפור נקודתי הוא מבורך, כמובן, אך אין בו כדי לתת מענה כולל.

”יש הצעות שנותנות מענה נקודתי לאחת הבעיות שהעלינו, אך אין בהן מענה מערכתי לכלל הקשיים שמצאנו במערך הכשרות בכללותו. כל שיפור נקודתי הוא מבורך, כמובן, אך אין בו כדי לתת מענה כולל.”

”יש הצעות שמערערות את בלעדיותה של הכשרות האורתודוקסית על-ידי הכנסת גורמי כשרות שאינם מפוקחים מבחינה הלכתית על ידי הרבנות הראשית.”

שנית, יש הצעות שמערערות את בלעדיותה של הכשרות האורתודוקסית על-ידי הכנסת גורמי כשרות שאינם מפוקחים מבחינה הלכתית על-ידי הרבנות הראשית. כאלה הן, למשל, הצעתה של חברת-הכנסת ליה שמטוב, אמנת גביזון-מדן וההצעה לעבוד לפי המודל של הפרטה מלאה. מדובר לעיתים בהצעות דומות מאוד להצעתנו מבחינת פרמטרים של יעילות, אך חשוב לשים לב להבדל היסודי מבחינת סוג התוצר ההלכתי שהן יניבו.

בהקשר זה נבקש להעיר שתי הערות ביחס לשלוש מן ההצעות. הצעתו של חבר-הכנסת שטרן להקמת רשות כשרות והצעתה של חברת הכנסת עזריה לבסס מערך תאגידי כשרות הנשען על פקיד ממונה לוקות, לדעתנו, בלגיטימיות הדתית-הלכתית שתיוחס לתעודות ההכשר שיינתנו על-פיה, וזאת בשל הרכב הוועדה המופקדת על קביעת כללי הכשרות לפי הצעתו של שטרן ובשל העוצמה שמפקידה עזריה בידי הממונה ביחס לוועדה המייעצת לו. כמו-כן, ההצעה לפתיחת אזורי הכשרות עלולה אף היא להוביל לכשרות לא-אורתודוקסית, מכיוון שאם גורמים לא-אורתודוקסיים יצליחו למנות רב מקומי, ולו אחד מבין מאות הרבנים המקומיים בישראל, או אם רב מקומי מכהן אחד ישנה את טעמו ההלכתי, די יהיה בכך להעניק כשרות ממלכתית לא-אורתודוקסית בכל רחבי המדינה.⁸⁰

שלישית, יש הצעות אשר מביאות איתן כנדוניה, לצד הפתרונות שהן מציעות, גם קשיים חדשים. למשל, ההצעה לפתיחת אזורי הכשרות עלולה ליצור קרקע פורייה לשחיתות, ולהוביל לריכוז כוח רב מדי בידי רבנות מקומית אחת. זאת, על-ידי התניה של מתן תעודת הכשר מטעם בד"ץ פרטי הנהנה מפופולריות גבוהה בכך שבת-עסק המושגחים על-ידיו "יבחרו" בהשגחה ממלכתית של רב מקומי מסוים.

על-מנת להשוות ביעילות בין ההצעות השונות ולאתר את היתרונות והחסרונות שבכל אחת מהן, נשתמש גם בפרק זה בטבלה. כל הצעה תיבחן לאור השאלה אם היא משפרת את המצב הקיים ביחס לקשיים המרכזיים שהצגנו בפרק 4. סימון ✓ משמעו שהמצב ישתפר להערכתנו בעקבות ההצעה, ואילו ✗ משמעו שההצעה לא תשפר לדעתנו את המצב, ולעיתים אף תחמירו. כמו-כן הוספנו עמודה הבוחנת אם ההצעה מתאפיינת באופן מעשי בשמירה על סטנדרטים הלכתיים אורתודוקסים.

**”יש הצעות אשר מביאות
איתן כנדוניה, לצד
הפתרונות שהן מציעות,
גם קשיים חדשים. למשל,
ההצעה לפתיחת אזורי
הכשרות עלולה ליצור קרקע
פורייה לשחיתות, ולהוביל
לריכוז כוח רב מדי בידי
רבנות מקומית אחת.”**

שקיפות בתבחיני כשרות	כשירות ניהולית של נותן הכשר	תמריץ להתייעלות	זכות לבחירת הכשר	הבטחת סטנדרטים הלכתיים אורתודוקסים	
✓	✓	✓	✓	כן	הרב רוזן
✗	✗	✗	✗	כן	הוועדה הבין-משרדית
✓	✓	✓	✓	לא	גביזון מדן
✗	✓	✗	✗	כן	עתניאל שנלר
✓	✓	✓	✓	לא	ליה שמטוב
✗	84(✗)	✓	✓	לא	הפרטה מלאה
✗	✗	✓	✓	כן ⁸⁵	פתיחת אזורי הכשרות
✓	✓	✓	✓	לא ברור	אלעזר שטרן (הצעה מס' 3)
✓	✗	✗	✗	כן	חיים אמסלם
✓	✓	✓	✓	כן	פורום קהלת

עוצמת אכיפה	מעמד הרב המקומי	מניעת צורך בבשרויות כפולות	מניעת ניגוד עניינים אצל משגיחי הכשרות	אוטונומיה דתית לנותן ההכשר	
X	81(✓)	✓	✓	X	
X	X	X	✓	X	
83(X)	✓	✓	✓	82(X)	
X	X	X	✓	X	
X	✓	✓	✓	✓	
X	✓	✓	X	✓	
X	X	86(X)	X	X	
X	✓	X	✓	X	
X	X	X	✓	X	
✓	✓	✓	✓	✓	

ז. מסקנות

1. השגחת הכשרות תיעשה על-ידי רבנים מוסמכים שיפעלו במסגרת תאגידי כשרות פרטיים, אשר יתחרו ביניהם על אמונם של צרכני הכשרות, על איכות הפיקוח, על מחירו הכספי ועל יחסם לבתי-העסק המפוקחים.
2. תאגידי הכשרות יפעלו ברישיון מטעם מועצת הרבנות הראשית לישראל, לאחר שהתאגידים והרבנים המכהנים בהם יעמדו בתנאי כשירות הלכתיים, מקצועיים ומזוני ניגוד עניינים שתקבע מועצת הרבנות הראשית.
3. מועצת הרבנות הראשית תקבע תבחיני מינימום הן לעניין הסטנדרטים הכשרותיים והן לעניין האינטנסיביות של הביקורת שיקיים תאגידי הכשרות על בתי-העסק המושגחים.
4. הרבנות הראשית תפקח על עמידתם של תאגידי הכשרות בתבחיניה; אפשר שהרבנות תפעיל את הרבנים המקומיים כשלוחיה לצורך הפיקוח על תאגידי הכשרות.⁸⁷
5. הרבנות הראשית תחדל לעסוק במתן כשרות באופן ישיר, ולרבנויות המקומיות לא תהיה סמכות עצמאית בענייני כשרות.
6. תישמר סמכותה של הרבנות הצבאית לתת הכשר באופן ישיר בצה"ל.
7. הרבנות הראשית תמשיך להעניק אישורי כשרות למוצרי יבוא בעלי תעודות הכשר מטעם ארגוני כשרות אורתודוקסיים ברחבי העולם.
8. הונאה בכשרות, אם מצד העסק ואם מצד תאגידי הכשרות, תהיה חשופה לתביעת נזיקין ולתובענה ייצוגית, לרבות פיצוי ללא הוכחת נזק, על יסוד חקיקה ברורה ופשוטה. זהו כלי אפקטיבי יותר מהמישור הפלילי (אשר ייוותר בכל-זאת על כנו).
9. תאגידי הכשרות יחויבו בהעמדת ערבות גבוהה (מיליון ש"ח ומעלה) לשם כיסוי פסיקות פיצויים נגדם, במטרה להבטיח הרתעה יעילה וכדי למנוע פעילות של תאגידי קטנים שקשה יותר לפקח עליהם ולהרתיעם.

10. תאגידי הכשרות נותני ההכשר יהיו המעסיקים של המשגיחים ושל המפקחים על המשגיחים, ותיפסק לחלוטין העסקת משגיחים על-ידי בתי-העסק הנתונים להשגחתם או העסקת מפקחים על-ידי גורם שלישי.

11. הרבנות הראשית תוכל לשקול רשימה רחבה יותר של שיקולים מאלה שהיא מוגבלת אליהם כיום.⁸⁸

12. התאגידים, כגופים פרטיים, יהיו חופשיים לקבוע כל תבחין שעולה על דעתם, ואף לסרב לתת הכשר ללא כל נימוק. התרופה להפליה הגלומה לכאורה במצב זה תינתן באמצעות התחרות, ומאידך גיסא, התאגידים עצמם ייהנו מחופש דת מלא. כך תימנע התופעה של "הכשר הבג"ץ".

13. תבחיני הכשרות של הרבנות ותבחיני הכשרות הנוספים שתאגידי הכשרות יקבלו על עצמם (חלב עכו"ם וכדומה) יפורסמו באתר האינטרנט של הרבנות.

14. הרבנות תפקח אף על מימושם של תבחיני הכשרות הוולונטריים, וגם בעניינם יישא תאגיד הכשרות באחריות נזיקית.

15. השגחות פרטיות ללא רישיון מהרבנות יוסיפו להתקיים, אך יחויבו לציין כי ההשגחה על בית-העסק היא ללא אישור הרבנות הראשית לישראל.

16. בהוראות-מעבר תחויב מועצת הרבנות הראשית להתחיל לתת רישיונות כשרות לתאגידים בתוך שנה. לאחר-מכן, במשך שלוש שנים נוספות, יפעל מערך הכשרות הנוכחי במקביל לתאגידי הכשרות, ובתום ארבע שנים יחול המודל המוצע במלואו.

- 1 ברשימת היעדים שלהלן איננו עוסקים בקשיים במצב הקיים, אלא בהנחות-המוצא לדין כפי שאנו רואים אותן. אין בפרק זה כדי לטעון כי מדובר ברשימת יעדים שמערך הכשרות הנוכחי אינו עומד בהם.
- 2 חלק מהנכותים בסוגיה זו נטו לכלכל כנתיבתם בין מרכיבי השונים של מערך הכשרות באופן שפגע במסקנותיהם.
- 3 מעבר לדרישות הכשרות המהותיות הנקבעות על-ידי קובע כללי הכשרות, קיים שיקול-דעת הלכתי לנתן ההכשר לקבוע דרישות כשרות ייחודיות בהתאם למאפייניו ולנסיבותיו של בית-העסק הספציפי.
- 4 חוק איסור הונאה בכשרות, התשמ"ג-1983.
- 5 מועצת הרבנות הראשית הוסמכה להעניק תעודות הכשר כבר בס' 2 לחוק הרבנות הראשית לישראל, התש"ם-1980 - שלוש שנים קודם לחקיקת חוק איסור הונאה בכשרות. עם זאת, בית-המשפט העליון סייג את הסמכות מכוח חוק זה, והגדירה סמכות דקלרטיבית בלבד, ולא בת-אכיפה: "ראשית לכול ייאמר כי מניין תפקידיה של הרבנות הראשית בחוק הרבנות אינו נושא אלא אופי דקלרטיבי וכללי בלבד. בוודאי אין בו כדי לצייד את הרבנות, במילוי תפקידיה של הרבנות חוק הרבנות - לא במישורין אך גם לא בעקיפין - בסמכויות בנות-אכיפה על-פי חוק. כך הוא תפקידיה של הרבנות לעשות 'פעולות לקירוב הציבור לערכי תורה ומצוות' (סעיף 2) לחוק הרבנות, וכיצא בתפקיד זה הוא התפקיד ליתן תעודות הכשר". בג"ץ 77/02 מעדני אביב אוסובלנסקי בע"מ נ' מועצת הרבנות הראשית, פ"ד נו" 6) 249, פס' 47 לפסק-דינו של השופט חשין (2002) (ולהלן: עניין מעדני אביב).
- 6 ס' 7 לחוק שירותי הדת היהודיים (נוסח משולב), התשל"א-1971.
- 7 תקנות שירותי הדת היהודיים (אגרות שירותים), התשל"ד-1974, ק"ת 1354.
- 8 ראו עת"ם (מנהליים ת"א) 1569/07 פינס נ' המועצה הדתית ת"א (פורסם בבנו, 27.8.2007). פרשנות משפטית אבסורדית שהועלתה בעניין גורסת כי המועצות הדתיות מוסמכות עדיין לתת תעודות הכשר, אך בית-עסק שיציג את עצמו ככשר רק על-סמך תעודות ההכשר שלהן יעבור בכך עברה של הונאה בכשרות.
- 9 בג"ץ 4247/97 סיעת מרצ במועצת עיריית ירושלים נ' השר לענייני דתות, פ"ד נבו(15) 241, 251 (1998): "תפקידיה של מועצה דתית נקבע בסעיף 7 לחוק, ולפיו 'מועצה מוסמכת לטפל בסיפוק שירותי דת...'; שירותי דת, קרא: שירותי דת ליהודים. החוק לא פירט לנו אותם 'שירותי דת' מה הם, אך בגללם מתקציביהן של המועצות הדתיות ומן ההלכה, כוללים שירותים אלה רבנות ונישואין, כשרות ושחיטה, טהרת המשפחה, שירותי קבורה, שבת ועירובין ופעולות תרבות תורניות." (ההדגשה הוספה).
- 10 הועדה לבחינת הרפורמה בנושא הכשרות דו"ח מסכם 13-14 (2006) <http://www.news1.co.il/uploadFiles/150325953960419.pdf> (ולהלן: דוח הוועדה לבחינת הרפורמה בכשרות). הועדה, בראשות עו"ד אמנון דה-הריטוק, הוקמה מכוח החלטת ממשלה בעקבות עתירת התנועה להגינות שלטונית (ולקמן ה"ש 20) על מנת לבחון אפשרות לרפורמה במערך הכשרות בישראל.
- 11 אולם ראו להלן ה"ש 13.
- 12 ס' 12 לחוק איסור הונאה בכשרות.

- 13 מקרה זה התעורר בפסיקה כאשר בית-המשפט העליון, בבג"ץ 7120/07 אסיף ינוב גידולים בע"מ נ' מועצת הרבנות הראשית לישראל (פורסם בנבו, 23.10.2007), הכריח את הרבנות הראשית "לעקוף" את הרבנים המקומיים שלא כיבדו את "היתר המכירה" בשנת השמיטה תשס"ח, ולתת לבעלי העסקים תעודות הכשר מטעמה. עם זאת, גם כאן לא אָפְּרָו בנ"ץ למועצת הרבנות הראשית לכפות על הרבנים המקומיים נוהלי כשרות מקילים.
- 14 בנ"ץ 11157/03 אירוח גולן בע"מ נ' הרבנות הראשית לישראל, פס' 8' לפסק-דינה של השופטת נאור (פורסם בנבו, 15.9.2007): "כל רב מקומי כפוף למדיניותה של הרבנות הראשית, המייצגת את ליבת הדין ההלכתי בנושא הכשרות, ליבנה אשר צריכה להיות אחידה בכל אתר ואתר בישראל... בענייני הלכה כלליים הנוגעים לקהילתו ניתן לו ולרב המקומי] שיקול דעת נרחב וההתערבות בהחלטותיו תהיה במשורה ורק במקרים חריגים ביותר... ואולם - לא כך הוא כאשר סמכותו של הרב המקומי נגזרת מכוך חוק מדינה ספציפי כגון חוק איסור הונאה בכשרות. במקרה זה, סמכותו של הרב אינה סמכות דתית אלא סמכות חילונית... בהפעילו סמכות זו הוא כפוף לכללי המשפט המנהלי וביניהם גם החובה לנהוג בשוויון והחובה לפעול בהתאם להנחיות הרשות המוסמכת להנחותו, רשות שחובתה היא להנחותו."
- 15 זאת, להבדיל מכפיפותן של מועצות דתיות לפסיקותיה של הרבנות הראשית, הקבועה בס' 6א לחוק שירותי הדת היהודיים.
- 16 ס' 5(א1) לתקנות שירותי הדת היהודיים (בחירת רבני עיר), התשס"ז-2007, ק"ת 1150.
- 17 על-פי כללי המשפט המנהלי, רשות המוסמכת בחוק לעניין מסוים אינה רשאית לקבל הנחיות מחייבות מגורמים אחרים, לרבות מן הגורמים הממונים עליה. ראו בנ"ץ 70/50 מיכלין נ' שר הבריאות, פ"ד ד 319 (1950); דפנה ברק-ארו משפט מינהלי כרך א 173-159 (2010).
- 18 נוהלי הכשרות ומינים בכתובת http://www.rabanut.gov.il/show_item.asp?levelId=61938.
- 19 דוח הוועדה לבחינת הרפורמה בכשרות, לעיל ה"ש 10, בעמ' 20-21.
- 20 בנ"ץ 3336/04 התנועה להגינות שלטונית נ' מועצת הרבנות הראשית.
- 21 חוזר מנכ"ל המשרד לשירותי דת התש"ע/1 "נוהל הפעלת מערך הכשרות במועצות הדתיות" 5 (1.7.2010).
- 22 שם, בעמ' 4: "מפקח כשרות - עובד מועצה שתפקידו לפקח על פעולת משגיחי הכשרות."
- 23 ס' 12 לחוק איסור הונאה בכשרות.
- 24 שם, ס' 3-5, 14.
- 25 תקנות העבירות המינהליות וקנס מינהלי - איסור הונאה בכשרות, התשנ"ב-1992, ק"ת 990.26 ס' 63 לפקודת הנוזיקין (נוסח חדש), התשכ"ח-1968, נ"ח
- 26 ראו גם בש"א (מחוזי נצ' 1528/05 ברזילי נ' פריניר (הדס 1987) בע"מ, פס' 24.4 לפסק-דינו של השופט ח'טיב (פורסם בנבו, 27.7.2006): "הוראות אלה [של חוק איסור הונאה בכשרות - א' ב' ונ' ש'] ללא ספק נחקקו להגנתו של הצרכן, ועל כן, הפרתן מקימה עילה בנוזיקין בגין הפרת הוראה חקוקה."
- 27 ראו ע"א 8037/06 ברזילי נ' פריניר (הדס 1987) בע"מ (פורסם בנבו, 14.9.2014). מדובר בערעור לבית-המשפט העליון על פסק דינו של בית המשפט המחוזי בפרשת ברזילי, לעיל ה"ש 26, בו אישר בית המשפט הגשת תובענה ייצוגית, תוך שהוא מחזיר את הדיון בתובענה עצמה לבית-המשפט המחוזי.
- 28 לעיל ליד ה"ש 13.
- 29 טענה זו הועלתה בדוח הוועדה לבחינת הרפורמה בכשרות, לעיל ה"ש 10, בעמ' 18-19.
- 30 ראו, למשל, בנ"ץ 8735/06 קומפורטי נ' מועצת הרבנות הראשית לישראל (פורסם בנבו, 29.6.2009); בנ"ץ 465/89 רסקין נ' המועצה הדתית ירושלים, פ"ד מד(2) 673 (1990); בנ"ץ 7203/00 מעדני אביב אוסובלנסקי בע"מ נ' מועצת הרבנות הראשית, פ"ד נו(2) 196 (2001); בנ"ץ 7471/05 בלדי בע"מ נ' מועצת הרבנות הראשית לישראל, פ"ד סב(2) 370 (2007).
- 31 ס' 11 לחוק איסור הונאה בכשרות.
- 32 "שומה עליו על הרב להביא במניין שיקוליו 'דיני כשרות בלבד', וביטוי זה, כדרכנו בפרשנות, יפורש על-פי תכלית החוק." עניין מעדני אביב, לעיל ה"ש 5, פס' 43.
- 33 ראו, לדוגמה, הצעת חוק איסור הונאה בכשרות ותיקון - שיקולים למתן כשרות, התש"ע-2009, פ/1882/18 והצעת חוק איסור הונאה בכשרות ותיקון - תנאים למתן תעודת הכשר, התשע"ה-2015, פ/1482/20.

- 34 מבקר המדינה דוח שנתי 42 - לשנת 1991 ולחשבונות שנת הכספים 1990 (1992); מבקר המדינה דוח שנתי 35 - לשנת 2008 ולחשבונות שנת הכספים 2007 (2009).
- 35 דין וחשבון הוועדה הציבורית לבדיקת המועצות הדתיות ותיפקודן (1993) http://toravoda.org.il/files/zadok_o.pdf
- 36 לעיל ה"ש 20.
- 37 לנוכח העדר אפשרות הבחירה בין נותני הכשר שונים הפועלים על-פי חוק, כתי-עסק הנתונים באחריותו הבלעדית של רב מקומי שאין לו מוניטין בעיניי כשרות, וכן כתי-עסק הפועלים במקומות שיש בהם ריכוז של ציבור אשר מחמיר במיוחד בהלכות כשרות, זקוקים גם להכשר בד"ץ.
- 38 בעלי כתי-האוכל נפגשים מטבע הדברים עם כלל תושבי המקום, ואם הם מפתחים דעה שלילית כלפי הרב המקומי, דעה זו מחלחלת לציבור הרחב.
- 39 ס' 14 לחוק איסור הונאה בכשרות.
- 40 ס' 34(כבא) לחוק העונשין, התשל"ז-1977: "לא יישא אדם באחריות פלילית לעבירה אלא אם כן היא הונחה מעבר לספק סביר".
- 41 ברגיל - 1,000 ש"ח; ולתאידי - 2,000 ש"ח ועל-פי תקנות העבירות המינהליות (קנס מינהלי - איסור הונאה בכשרות).
- 42 ראו לעיל ה"ש 26.
- 43 ראו, למשל, פקודת מאכל כשר לחיילים, התש"ס-1948, ע"ר תוס' א 34.
- 44 ראו בהקשר זה בג"ץ 6494/14 שי גיני נ' הרבנות הראשית. עתירה זו הוגשה ע"י שני בעלי מסעדות מירושלים, אשר טענו כי המזון המוגש בהן כשר, אך על פי שהם אינם מחזיקים בתעודות הכשר מסעם הרבנות המקומית - ולכן הם רשאים להציג עצמם ככאלה מבלי שיופעלו כנגדם הסנקציות המנויות בחוק. כן נטען, כי האיסור להציג עצמו ככשרי המופיע בחוק איסור הונאה בכשרות, הינו בלתי חוקתי, היות והוא פוגע בחופש העיסוק באופן בלתי מדתי. בתגובתה לעתירה הצהירה המדינה, בהתאם לעמדת היועץ המשפטי לממשלה, כי לא תינקט סנקציה פלילית נגד בתי אוכל המציגים מסמך בו יצוין כי בית האוכל מפקח או מושגח על ידי גורם פלוגי, ללא הגדרת המקום כ"כשר". זאת, בכפוף לכך שיובהר בצורה מפורשת, ברורה וכוללת, באופן שאינו עלול להסעות את האדם הסביב, כי מסמך 'השגחה' זה אינו מהווה תעודת הכשר מסעם הרבנות הראשית לישראל או מסעם גורם אחר המוסמך ליתן תעודת הכשר לפי סעיף 2 לחוק איסור הונאה בכשרות. בית המשפט ביקש בצעד חריג לשמוע את עמדת הרבנות הראשית לישראל באופן נפרד מעמדת היועץ המשפטי לממשלה אשר ייצג אותה בניגוד לעמדתה המקורית. הרבנות הגישה את עמדתה לבית המשפט ולפיה גם גילוי נאות לפיו ההכשר ניתן ללא אישור הרבנות הראשית לישראל, תוך הימנעות משימוש במועל "כשר", אינו מתיר הצגת עסק כעומד בדרישות ההלכה. נכון לימים אלה, בית המשפט טרם הכריע בעתירה. עם זאת, לנוכח עמדת היועץ המשפטי לממשלה, הונחו על שולחנה של הכנסת העשרים הצעות חוק המבקשות לעגן את עמדת הרבנות הראשית:
- הצעת חוק איסור הונאה בכשרות (תיקון - הבהרת מצג כשרותי אסור), התשע"ה-2015, פ/1382/20;
- הצעת חוק איסור הונאה בכשרות (תיקון - הגדרת המינוח כשר לעניין הסעיף), התשע"ה-2015, פ/1383/20.
- 45 הרב ישראל רוזן הפרטת שירותי הכשרות בישראל - הצעה עקרונית (מכון צמת, 20.1.2006). (העתק שמור אצל מחברי מסמך זה).
- 46 דוח הוועדה לבחינת הרפורמה בכשרות, לעיל ה"ש 10.
- 47 רות גביוון ויעקב מדן מסד לאמנה חברתית חדשה בין שומרי מצוות וחופשיים בישראל (2003), זמין בכתובת www.gavison-medan.org.il/FileServer/amana.pdf (ולהלן: אמנת גביוון-מדן).
- 48 הצעת חוק הרשות למתן שירותי השגחה ופיקוח על הכשרות, התשע"ד-2014, פ/2448/19. חבר-הכנסת שטרן הגיש שלוש הצעות חוק שונות בענייני כשרות. מספרנו אותן לפי סדר הגשתן, אך הצגנו אותן לפי הסדר הענייני של מחקרנו בכללותו.
- 49 הצעת חוק איסור הונאה בכשרות (תיקון - התייעלות מערך הכשרות), התשע"ה-2015, פ/1629/20.
- 50 לא ניתן לנעול את הדלת בפני הסברה לפיה תבחין מורכב זה מכון לאדם מסוים.

- 51 הצעת חוק הרשות למתן שירותי השגחה על הכשרות, התשע"ע-2010, פ/2302/18.52 הצעתו של חבר-הכנסת שנר יוצרת מצב פרדוקסלי ביחסים שבין הרב המקומי לבין רשות הכשרות. הליך קבלתה של תעודת הכשר מתחיל בהגשת בקשה לרשות הכשרות, אשר אחראית לשליחת מפקח לבית-העסק ולקביעת דרישות כשרות הלכתיות ופרוצדורליות מבית-העסק הספציפי. מי שאחראי לאשר את תעודת הכשר הוא הרב המקומי, בכפוף לנהלי הרבנות הראשית, ולכאורה לרב יש זכות לסרב להעניק תעודת הכשר. אם הרב מתנגד לתת תעודת הכשר כי לדעתו יש להציב דרישות חמורות מאלה שהציבה הרבנות הראשית, נראה שיש לו רשות לעשות כן.
- 53 הצעת חוק איסור הונאה בכשרות (תיקון - הפרטת שירותי השגחה בכשרות), התשע"ב-2012, פ/4374/18.
- 54 אפשר לראות את הצעות החוק המבקשות לבטל את חוק איסור הונאה בכשרות כתומכות הלכה למעשה במודל כזה. ראו הצעת חוק איסור הונאה בכשרות (תיקון - ביטול החוק), התשס"ו-2006, פ/702/17. גרינוולד, בניה ובראון-בן דוד, להלן ה"ש 56, סוקרים בהרחבה את מערך הכשרות בארצות-הברית, וטוענים כי הוא אינו מתאים לישראל.
- 55 הצעה זו הוצגה על-פה על-ידי ליפשיץ כנכנס שהתקיים בפורום קהלת בירושלים ב-2013.18.3.
- 56 אסף גרינוולד, נועם בניה ואסתר בראון-בן דוד מערך הכשרות בישראל: תמונת מצב, בעיות והצעת "ההפרטה הממלכתית" (2014).
- 57 הצעת חוק איסור הונאה בכשרות (תיקון - מתן תעודת הכשר על ידי רב מקומי), התשע"ד-2013, פ/1925/19.
- 58 תזכיר חוק איסור הונאה בכשרות (סמכויות מפקחים), התשע"ד-2013.
- 59 תזכיר חוק איסור הונאה בכשרות (כללים אחידים למתן תעודת הכשר), התשע"ד-2014.
- 60 הצעת חוק איסור הונאה בכשרות (תיקון - כשרות בלבד ובית אוכל הפתוח בשבת), התשע"ד-2013, פ/1805/19.
- 61 הצעת חוק איסור הונאה בכשרות (תיקון - כשרות בלבד ובית אוכל הפתוח בשבת), התשע"ה-2015, פ/2033/20.
- 62 הצעת חוק איסור הונאה בכשרות (תיקון - נהלי כשרות וגופים המספקים שירותי כשרות), התשע"ד-2014, פ/2062/19.
- 63 הצעת חוק איסור הונאה בכשרות (תיקון - נהלי כשרות וגופים המספקים שירותי כשרות), התשע"ה-2015, פ/219/20.
- 64 הצעת חוק הפיקוח על הכשרות, התשס"ט-2009, פ/1417/18.
- 65 הצעת חוק איסור הונאה בכשרות (תיקון - כשרות מזון בלבד), התשע"ג-2013, פ/445/19.
- 66 הצעת חוק איסור הונאה בכשרות (תיקון - פיקוח על מחירי תעודת הכשר), התשע"א-2011, פ/3473/18; הצעת חוק איסור הונאה בכשרות (תיקון - פיקוח על מחירי תעודת הכשר), התשע"ב-2013, פ/406/19.
- 67 מתוך אתר התנועה - www.kashrut.org.il. ראו גם יאיר אטינגר "תעודות הכשרות האלטרנטיביות זוכות להצלחה בירושלים" הארץ - חדשות 2014.11.4. <http://www.haaretz.co.il/news/education/premium-1.2294792>
- 68 ראו את דבריו של הרב הראשי לשעבר הרב ישראל מאיר לאו בספרו שו"ת יחל ישראל, סימן לח.
- 69 למעט החריג של ערר לפני מועצת הרבנות הראשית נגד סירוב לתת הכשר, לפי ס' 12 לחוק איסור הונאה בכשרות.
- 70 לרבות קנסות מנהליים.
- 71 בהתחשב בנהלים בלתי-מחייבים של הרבנות הראשית.
- 72 לעניין הפעלתו של מערך כשרות, ההבדל בין זיכיון לרישיון הוא שמספר הזיכיונות מוגבל, וכן היקף הפעילות הנגזרת ממנו. נוסף על כך הרב רוזן מציע תקצוב ממלכתי לבעלי הזיכיון.
- 73 גוף לא-אורתודוקסי יוכל להנפיק תעודת הכשר לפי תפיסותיו, אם יעמוד בדרישות השקיפות.
- 74 בהתייעצות עם רשות הכשרות הארצית.
- 75 ראו את התייחסותנו לעיל בה"ש 52 לעניין סמכותו הבלעדית של הרב המקומי לקבוע כללי מקסימום.
- 76 הצעת החוק מסדירה אך ורק חובת דיווח של גופי הכשרות לרבנות הראשית, ולא פיקוח מהותי.

- 76 תביעות חוזיות או נזיקיות נגד נותני הכשר שלא עמדו בהתחייבויותיהם ותביעות על הפרת סימן רשום נגד בתי-עסק שזייפו תעודת הכשר. אין כל מגבלה לגבי הצגת בית-עסק ככשר ללא תעודה כלשהי.
- 77 קביעה זו נכונה בהתאם להצעתו של ליפשיץ (לעיל ה"ש 155). בארגון "השגחה עליונה" סבורים שעל הרבנות הראשית לקבוע לרכיבים המקומיים כללי מינימום ונרניוולד, בניה ובראון נן-דוד, לעיל ה"ש 156, ושטרן לא הסדיר נקודה זו כלל בהצעת חוק מס' 2 שלו (לעיל ה"ש 157).
- 78 הצעת החוק אינה מסדירה את סמכות הקביעה הספציפית לבית-העסק. לכן, כפי שכתבנו לעיל, ההנחה היא שהמצב נשאר כפי שהוא כיום בסמכותו של הרב המקומי לקבוע דרישות קונקרטיות.
- 79 גם כאן הצעת החוק אינה יורדת לפרטים. נקבע שהרבנות תקבע כללים אחידים לתעודת הכשר רגילה ולתעודת הכשר "מהדרין", אך לא ברור אם כללים אלה הם בכחינת מינימום או מקסימום, כלומר, אם רב מקומי יכול להחמיר יותר מהוראות הרבנות הראשית.
- 80 קיימת אומנם אפשרות להעמיד רב מקומי לדין משמעתי לפי ס' 12 א לחוק שירותי הדת היהודיים, וקיים גם הליך לשלילת כושר רבנות, אך היכולת להפעיל ביעילות הליכים אלה בסטואציות של מחלוקת הלכתית היא מוגבלת.
- 81 המענה בעניין זה חלקי מכיוון שזיכיון, בניגוד לרישיון המוצע על-ידינו, מוגבל לרשימה מצומצמת של נותני הכשר, וייתכן שצרכני כשרות יעדיפו נותן השגחה פרטי שאינו נכלל בין מקבלי הזיכיון.
- 82 בעניין זה יש להבחין בין שני המסלולים המוצעים באמנת גביון-מדן. תעודות ההכשר המונפקות על-ידי רשות הכשרות יהיו חשופות להתערבות שיפוטית דומה לזו המתקיימת כיום ביחס להכשרים של הרבנים המקומיים. לעומת זאת, הגופים הפרטיים שיעניקו הכשר אכן ייהנו מאוטונומיה דתית, שכן הם ערוץ כשרות פרטי הנתון לבחירת הלקוחות, ולכן נחלשת ההצדקה להתערבות שיפוטית בהכרעותיהם הדתיות.
- 83 אף שבהצעה נאמר כי הונאה בכשרות תוגדר עברה חמורה, בפועל, כפי שכתבנו לעיל, השימוש במישור הפלילי ככלי אכיפה ימשיך להיות מוגבל מאוד, בשל הרף הגבוה הנדרש להוכחת עברה, המחסור בתקנים של מפקחים, הצורך בחקירה פלילית וכדומה.
- 84 בהיבט של היעילות הכלכלית אכן יהיה לתאגדי הכשרות במודל זה תמריץ להתייעל, שכן מדובר בגופים פרטיים מסחריים. עם זאת, יש חשש ממשי שעקב אי-מחויבותם לכללי מינימום כשרותיים, תבוא התייעלות על-חשבון איכות הכשרות, ותתבטא בקיצוץ שעות השגחה ובהנמכת סטנדרטים כשרותיים על מנת-לחסוך כסף, וזאת בצורה שלא תוכל להיבט על-ידי ציבור צרכני הכשרות ולהשפיע על בחירתם בנותן ההכשר. לכן קשה בעינינו להגדיר שיטה זו כיעילה על-אף התחרות החופשית המתקיימת בה.
- 85 עם זאת, כאמור לעיל, יש חשש שאם אחד ממאות התקנים של הרבנים המקומיים ברחבי ישראל יאויש על-ידי רב שאינו אורתודוקסי או שיפסיק להיות אורתודוקסי, השפעתו תוכל לפעול בכל רחבי המדינה.
- 86 לכאורה, בית-עסק יכול לבחור בנותן הכשר כפי רצונו, אך יש כאן עדיין מגבלה, וככל הנראה בית-עסק המיועד לציבור החרדי לא יסתפק בהשגחת הרבנות, גם לא של עיר אחרת.
- 87 להבדיל מהפיקוח על בתי-העסק עצמם, עם כל הבעיות שהוא מעורר במערכת היחסים שבין הרב לבין קהילתו.
- 88 נוסף על "דיני כשרות" הקבועים כיום בחוק, תתחשב מועצת הרבנות הראשית באמנות ההלכתית של הפיקוח על הכשרות; ביכולתו הכלכלית, הארגונית והמקצועית של התאגיד למלא את תפקידו; ביעילות הפיקוח ובהיקפו; במניעת ניגוד עניינים של תאגידי הכשרות; ובעמידתו של תאגיד הכשרות בתכחינים ההלכתיים שהוא מצהיר עליהם, אף כאשר אלה אינם נדרשים על ידי הרבנות.

פורום קהלת

פורום קהלת הוא מכון מחקר השוכן בירושלים ופועל לעיגון מעמד הקבע של ישראל במדינת הלאום של העם היהודי, לחיזוק הדמוקרטיה הישראלית, קידום חירות הפרט ועידוד יישום עקרונות השוק החופשי בישראל. הפורום איננו מפלגתי ונשען על מקורות עצמאיים פרטיים ללא מימון ישיר או עקיף ממדינת ישראל או מכל ישות מדינית אחרת. כל תוצרי הפורום מוגשים למקבלי ההחלטות ולציבור ללא תמורה.

פורום קהלת (ע"ר)

רח' עם ועולמו 8

ירושלים, 9546306

טל' 02-6312720

פקס' 02-6312724

office@kohelet.org.il

www.kohelet.org.il

ISBN 978-965-7674-23-9

9 789657 674239